

Володимир Дикий*

ПРОТИДІЯ КОНТРАБАНДІ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ: ДОСВІД СПЕЦІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ США

В усіх країнах світу формуються тіньові міжрегіональні і міжнародні кримінальні структури, що забезпечують безпрецедентні за масштабами розкрадання грошей і матеріальних цінностей у господарських суб'єктів незалежно від форм власності; одержання надприбутків від корисливих насильницьких злочинів, незаконної торгівлі антикваріатом, зброєю, від автомобільного, ігорного, нарко- і порнобізнесу [1].

Як зазначає Б.О. Кирись, знання зарубіжного кримінального законодавства, його наукове осмислення дозволяє використати позитивний досвід інших країн і одночасно уникнути помилок при вирішенні відповідних питань у національному кримінальному праві [2, с. 325].

Таким чином вивчення зарубіжного досвіду протидії спеціальними підрозділами поліції контрабанді зброї та боєприпасів є неможливим без аналізу досвіду, який знайшов відображення в основних законах різних держав.

Отже, перейдемо, безпосередньо до аналізу досвіду окремих країн щодо протидії контрабанді зброї та боєприпасів. На сьогодні однією з передових світових держав, що ефективно протидіє організованій злочинності, як на своїй території так у світовому просторі є США. Ця держава використовує новітні технології, постійно оновлює моделі протидії, запозичує ефективний досвід окремих держав, підписує договори про міжнародну співпрацю щодо протидії злочинності, створює нові спеціальні органи, виділяє значні кошти на запобігання та протидію організованій злочинності. Тому для правоохоронних органів України запозичення ефективного досвіду протидії контрабанді зброї та боєприпасів, з урахуванням сьогоденних реалій протистояння збройній агресії Росії є досить нагальним питанням.

Серед основних напрямків діяльності української організованої злочинності в США залишається торгівля зброєю, викрадення людей з метою отримання викупу, контрабанда цигарок, нафти, наркотиків, операції з викраденими автомобілями, підробка грошей, цінних паперів і документів, секс-індустрія. Однак українські злочинці набагато більше, ніж їх кримінальні колеги, досягли успіху в торгівлі зброєю, наркотиками і людьми, а також у відмиванні грошей [3]. За оцінками фахівців, незаконний обіг ЛСЗ сягнув 1 млрд доларів щороку, і це привертає значну увагу світової громадськості. На Конференції ООН щодо ЛСЗ (Нью-Йорк, липень 2001 р.) було прийнято «Програму дій ООН із запобігання, боротьби і припинення незаконної торгівлі стрілецькою зброєю і легкими озброєннями у всіх її проявах» (РоА), яка містить рекомендації щодо запобігання нелегальному обігові ЛСЗ на національному, регіональному та глобальному рівнях, установлює параметри міжнародного співробітництва та визначає подальшу діяльність [4]. Незважаючи на те, що РоА встановлює важливі нормативні основи з ліцензування, відстеження та міжнародного співробітництва у сфері обігу ЛСЗ, вона є добровільною угодою, зміст якої не торкається низки важливих питань, зокрема обігу боєприпасів, трансферу до недержавних суб'єктів тощо [5].

У США забезпеченням митної безпеки займаються багато органів, проте після терористичних атак 11 вересня 2001 року основну увагу на кордоні уряд цієї країни спрямував на прямі забезпечення захисту американського народу від терористичних атак. Саме тому більшість служб та організацій, що забезпечують митну безпеку, входять до складу Міністерства внутрішньої безпеки США, основними завданнями якого є запобігання тероризму, безпека кордонів, управління імміграційними процесами, координація відомств при надзвичайних подіях тощо. Це – Митно-прикордонна служба (*Customs and Border Protection*), Імміграційна та митна поліція (*Immigration and*

* Аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ.

Customs Enforcement), Берегова охорона (*Coast 3 Guard*), Служба громадянства та імміграції (*Citizenship and Immigration Service*), Адміністрація транспортної безпеки (*Transportation Security Administration*). Питаннями забезпечення митної безпеки також займається Адміністрація щодо боротьби з наркотиками (*Drug Enforcement Administration*), яка входить до складу Міністерства юстиції США та протидіє контрабанді й нелегальному обігу наркотиків. Аналіз діяльності цих органів дає змогу дійти висновку, що основним завданням американської системи забезпечення митної безпеки є забезпечення безпеки її населення від зовнішніх загроз, тобто основними ризиками вважаються протиправні дії проти її громадян, що мають іноземне походження [6, с. 2–3].

Варто зауважити, що такий структурний підрозділ Митної служби США, як Правоохоронна служба, також співпрацює з поліцейськими підрозділами Федерального бюро розслідувань США в питаннях здійснення стратегічної (отримання, накопичення, систематизація та аналіз відомостей про осіб, підозрюваних у причетності до організованих кримінальних структур) і тактичної (встановлення джерел отримання доказів, які б дозволили провести арешт підозрюваного й довести його вину) поліцейської розвідки [7].

Окрім вище вказаного органу та ФБР, боротьбою з організованою злочинністю також займаються Служба імміграції та натуралізації (INS), Маршали США, Служба внутрішніх доходів США (IRS), Бюро з алкоголю, тютюну та вогнепальної зброї (ATF), Митно-прикордонна служба, Міністерство транспорту, Секретна служба Міністерства фінансів, Офіс особливих агентів генерального ревізора Міністерства праці, Секції боротьби з організованою злочинністю і рекетом Служби поштових інспекцій, а також Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол). У цій запутаній системі правоохоронних органів, призначених для боротьби з організованою злочинністю, вузьким місцем є координація їхньої спільної діяльності [8, с. 15 – 16; 9, с. 187].

Ще одним структурним підрозділом Митної служби США, уповноваженим на здійснення ОРД, є Служба інспекції та контролю. Її повноваження охоплюють контроль за пасажирами й вантажем, що прибувають до США, транспортними засобами, що перетинають кордони США, експортними товаропотоками, а також розробку й реалізацію програм розвитку за названими вище пунктами. У справі розвитку й управління правоохоронними програмами Служба інспекції та контролю тісно співпрацює з Правоохоронною службою. Зазначена служба встановлює нормативи для захисту вантажів, ефективності обладнання, визначає порт увезення, координує питання регіональних штрафів, покарань і конфіскації. Служба також бере участь у розвитку зв'язків між правоохоронними й фінансовими органами, в процедурах інспекції та навчання, проводить експертизу, надає підтримку іншим міністерствам і службам, а також таким міжнародним структурам, як Всесвітня митна організація, Міждержавна консультативна організація та Міжнародна організація цивільної авіації [10].

У США для протидії організованим злочинності на федеральному рівні практикується створення ударних груп для боротьби з організованою злочинністю. Співробітників декількох правоохоронних органів об'єднують у команди під керівництвом призначеного атторнея США, щоб координувати зусилля, спрямовані проти конкретно намічених злочинних груп або осіб. Існують два види таких «ударних груп»: ті, що діють на постійній основі для вирішення завдань стратегічного плану (вивчення й відстеження злочинних зв'язків, накопичення інформації про злочинну діяльність усіх зафіксованих в конкретному штаті злочинних організацій, встановлення нових); тимчасові, що створюються для вирішення тактичних завдань, спрямованих на протидію злочинній діяльності конкретної злочинної організації, мафіозної сім'ї чи в окремій справі [11, с. 110].

Можливо, позитивним для українських реалій може бути досвід Сполучених Штатів Америки, а саме практика Міграційної та митної правоохоронної служби США. Так, на сайті служби зазначено, що вона є основним федеральним правоохоронним органом, який відповідальний за розслідування міжнародних контрабандних операцій і дотримання законів США, які стосуються експорту. Міграційна та митна правоохоронна

служба США взаємодіє з партнерами в правоохоронних органах з метою переслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин [12; 13].

Ефективність такої співпраці підтверджується успішно проведеними розслідуваннями деяких практичних випадків. Так, наприклад, Г. Гудмен з посиланням на прес-реліз Прокуратури США Південного округу штату Техас «Спільне розслідування ATF та ICE призвело до арешту трьох» від 11 березня 2011 року говорить про вісімнадцяти-місячне спільне розслідування, що проводилось Бюро з алкоголю, тютюну, вогнепальної зброї і вибухових речовин та Міграційною та митною правоохоронною службою США. Під час розслідування було заарештовано громадянина Гватемали та його дружину з обвинувачення у злочинах, пов'язаних з наркотичними речовинами та вогнепальною зброєю [14, с. 1; 13].

Для розроблення програм протидії контрабанді в Україні також можна звертати увагу на практику інших держав у розробці подібних програм. Так, у березні 2021 року на сайті Рахункової палати США було публічно опубліковано деякі матеріали про контрабанду вогнепальної зброї в Мехіко. Рахункова палата США надає 8 основних рекомендацій деяким агентствам у боротьбі з контрабандою. Зокрема, Бюро з алкоголю, тютюну, вогнепальної зброї та вибухових речовин пропонується розробити критерії ефективності для оцінки результатів розслідування незаконного обігу вогнепальної зброї з США в Мексику [15; 13].

Отже, здійснивши аналіз діяльності правоохоронних органів США щодо протидії контрабанді зброї та боєприпасів, слід констатувати значну кількість спеціальних правоохоронних органів, що функціонують окремо один від одного, але є певний дубляж функцій щодо протидії організованій злочинності, а особливо контрабанді зброї та боєприпасів. Проведений аналіз діяльності правоохоронних органів освідчить, що дубляж функцій та значна кількість таких створених органів, в ніякому разі не впливає на ефективність протидії контрабанді, а навпаки сприяє ефективному співробітництву. Серед позитивних моментів, слід також відзначити, що всі органи, які здійснюють протидію організованій злочинності наділені правом використання методів та засобів оперативно-розшукової діяльності (негласного розслідування). Особливо це стосується митних органів. Тому наділення безпосереднім правом здійснення оперативно-розшукової діяльності митних органів України, ефективно б відзначилося б на протидії організованим угрупованням, що займаються контрабандою зброї та боєприпасів.

Список використаної літератури:

1. Босхолов С.С. Организованная преступность и коррупция. *Актуальные проблемы теории и практики борьбы с организованной преступностью в России*: матер. научно-практ. конф. 17–18 мая 1994 года. Москва: Моск. ин-т МВД России, 1994. С. 35.
2. Кирись Б.О. Обмеження по військовій службі як вид покарання за кримінальним законодавством зарубіжних держав. *Вісник Львівського університету. Серія Юридична*. 2004. Випуск 40. С. 325 – 333.
3. Украинская мафия в США. URL: <https://gramotey.com/post/37968>.
4. 10 років боротьби з розповсюдженням стрілецької зброї: де ми зараз? URL: www.nato.int/docu/review/2011/Arms-control/10-years-actions/UK/index.htm.
5. Антонов К.В., Варава В.В. Актуальні проблеми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії контрабанді зброї та боєприпасів. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право*. 2014. № 1. С. 114 – 119.
6. Попівняк О.І. Міжнародний досвід забезпечення митної безпеки. *Правова про-світа: електронне науково-фахове видання*. 2018. № 2. URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/2_2018/82.pdf.
7. Офіційний сайт митної служби Сполучених Штатів Америки. URL: www.usrteas.org/sustoms.

8. The Impact: Organized Crime Today: Report to the President and the Attorney General. President's Commission on Organized Crime. – Wash. : Government Printing Office, 1986. XVIII, 727 p.

9. Господаренко В.М. Державна кримінальна політика США і боротьба проти організованої злочинності. *Правова позиція*. 2016. № 2. С. 184 – 192.

10. Молдован Е.С. Зарубіжний досвід оперативно-розшукової діяльності митних органів: уроки для України. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2020. URL: http://lsei.org.ua/4_2020/78.pdf.

11. Хараберюш О.І. Протидія контрабанді в Україні: оперативно-розшуковий аспект : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2015. 416 с.

12. Firearms, Ammunition, and Explosives Smuggling Investigations. U. S. Immigration and Customs Enforcement. URL: ice.gov/investigations/firearms-explosives-smuggling.

13. Титович Н.В. Особливості розслідування контрабанди. Магістерська робота за спец. 081 Право. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2021. 149 с. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/20653>.

14. Coodman G. U.S. Firearms Trafficking to Guatemala and Mexico. A Working Paper. Woodrow Wilson International Center for scholars. 2013. URL: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/US%20Firearms%20to%20Guatemala%20and%20Mexico.pdf>.

15. Firearms Trafficking: U.S. Efforts to Disrupt Gun Smuggling into Mexico Would Benefit from Additional Data and Analysis. 2021. U.S. Government Accountability Office. GAO@100. URL: <https://www.gao.gov/products/gao-21-322>.

Олександр Жеребко*

СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Поняття експертної діяльності та її змісту на сьогодні вчені трактують по-різному. Так, у літературі використовуються декілька визначень: «експертна діяльність», «судово-експертна діяльність», «експертно-криміналістична діяльність», «діяльність експертно-криміналістичних підрозділів». Поняття «експертна діяльність» значно ширше за «судово-експертну діяльність», оскільки останнє поняття використовується тільки у сфері судочинства. Вперше на законодавчому рівні термін «судово-експертна діяльність» застосовано у Законі України «Про судову експертизу» [1]. Хоча у самому Законі не міститься чіткого визначення цього поняття, під ним розуміється «діяльність з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою й об'єктивною експертизою».

Так судово-експертна діяльність визначається як «система дій, спрямованих на призначення та проведення експертизи з метою встановлення фактичних даних за конкретною кримінальною справою». Ф.М. Джавадов під судово-експертною розуміє діяльність з проведення судових експертиз, тобто судово-експертну практику [2, с. 28]. І.В. Пирог зазначає, що «експертна діяльність становить собою специфічний вид людської діяльності, заснованої на наукових знаннях, змістом якої є дослідження певних об'єктів, процесів або явищ спеціальними методами з метою надання науково обґрунтованих висновків» [3, с. 17]. Г.О. Стрілець зазначає: «судово-експертна діяльність – це врегульована законодавством діяльність судово-експертних установ, спрямована на проведення незалежних судових експертиз шляхом об'єктивного, всебічного і повного дослідження з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки, організація роботи судово-експертних установ загалом і їхніх структурних підрозділів, їх науково-

* Завідувач відділу нормативно-методичної діяльності лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення та міжнародного співробітництва Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, кандидат юридичних наук.